

Asia: VN/20307/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden yhteensovittamista koskevaksi lainsäädännöksi (ns. joustomalli)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

SOSTE näkee, että esitetty joustomalli tukisi joustavampaan järjestelmään siirtymistä. Työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioden joustavampi yhteensovittaminen vähentäisi kannustinloukkuja, tukisi osatyökykyisten työhön kiinnittymistä ja työtuntien kasvattamista sekä mahdollistaisi ihmisille oman toimeentulonsa parantamisen.

Myönteistä on, että malli mahdollistaisi ajoittaiset suojaosan ylitykset esimerkiksi lomarahojen ja lisäpalkkioiden vuoksi. Ihmisen olisi mahdollista myös kokeilla hetkellisesti työajan lisäämistä. Esityksessä arvioidaankin, että joustomallissa ansaintasäännöt eivät olisi keskimäärin työnteon rajoitteena vaan työntekoa rajoittaisi ensisijaisesti jäljellä oleva työkyky.

Myönteistä on, että ammatillisessa kuntoutuksessa olevan eläkkeensaajan työskentely olisi jatkossa mahdollista ilman työansioita koskevia rajoituksia, jos kuntoutuksen ajalta olisi myönnetty laissa tarkoitettu kuntoutusetuus.

SOSTE pitää erittäin kannatettavana myös sitä, että omaishoidon tukea ei oteta huomioon työansiona. Omaishoidon palkkiosta tulisi tehdä etuoikeutettua tuloa myös muissa sosiaaliturvaetuuksissa.

Osatyökyvyttömyyseläkkeessä on lähtökohtana, että ihminen työskentelee pitkäaikaisesti osatyökyvyttömyysetuuden rinnalla. Osatyökyvyttömyyseläkeläisten kohdalla suojaosa voi ylittyä tulojen noustessa, vaikka työaika ei olisikaan lisääntynyt. Joustomalli ei tuo ratkaisua tähän tilanteeseen. Kun ylitys jatkuu pidempään, joutuu ihminen neuvottelemaan työnantajansa kanssa työajan lyhentämisestä. Tämä ei mahdollista osatyökykyisen ihmisen palkka- ja urakehitystä.

Myönteistä on, että eläkkeensaajan suojaosaan tehtäisiin kertakorotus vastaavasti kuin työkyvyttömyyseläkkeeseen. Tämä korotus ja indeksikorotukset voivat osittain tuoda ratkaisun tilanteeseen, mutta palkkakehitys on usein ollut korotuksia nopeampaa.

Joustosumman tulisi olla korkeampi. Mallissa ehdotettu summa ei mahdollista suurempaa työajan lisäämistä pidemmäksi ajaksi ja voi luoda uuden kannustinkynnyksen, jos henkilö ei halua ylittää joustosummaa. Pidempiaikaisen kokeilun mahdollisuus lisätyillä työtunneille varmistaisi kokeilijalle, onko työkyky vahvistunut niin paljon, että hän voisi siirtyä työkyvyttömyyseläkkeeltä kokonaan työhön.

Mallissa myönteistä on kuitenkin, että eläkkeestä tehtäisiin vähennys vasta sitten, kun vuosijousto on käytetty. Malli ei luo niin jyrkkää muutosta eläkeoikeuteen kuin nykyinen takautuva keskeytys ja takaisinperintä. Myönteinen parannus olisi, että eläkettä ei kokonaan heti perittäisi takaisin, vaan vähennettäisiin vain sen ylitteen verran, joka olisi tapahtunut joustosumman käyttämisen jälkeen.

Ehdotetussa mallissa eläkeoikeus katkeaa verraten nopeasti, vuoden yhtämittaisen ylityksen jälkeen. Ehdotettu 12 kuukauden raja on epäoikeudenmukainen kansan- ja takuueläkkeen saajille, koska niissä ei ole osaeläkettä, ja siten heidän tilanteensa olisi epäedullisempi kuin työeläkettä saavilla. SOSTE kannattaa Vammaisfoorumin ehdotusta, että Kelan eläkkeiden osalta tulisi punnita 24 kuukauden rajaa. Perusteluna on mallin vertautuminen nykyiseen eläkkeen lepäämään jättämisen malliin sekä vammaisyleissopimuksen artiklan 28:n näkökulmasta toimeentulon jatkuvuus. Jos oikeus katkeaa pysyvästi 12 kuukauden jälkeen, eläkkeensaajan toimeentulon turva katkeaa kohtuuttoman nopeasti, kun huomioi, että henkilöiden työkyky on usein vaihteleva. SOSTE tukee Vammaisfoorumin esitystä, että eläkeoikeuden katkeamisen sijaan otettaisiin käyttöön eläkkeen keskeytys tai eläkkeen nopea palautusmenettely. Nämä toteuttaisivat vammaisyleissopimusta paremmin kuin lopullinen lakkautus. Eläkkeen keskeytys ja oikeuden säilyttäminen riittäisivät varmistamaan, ettei etuus juokse kokoaikatyön rinnalla, mutta se antaisi turvan, jos terveydentila heikkenee ja ansiot vähenevät. Tämä olisi sekä inhimillistä että hallinnollisesti järkevää.

Esityksen arvioidaan tuottavan säästöjä julkiselle taloudelle. Ehdotettavan mallin ei esityksessä arvioida merkittävästi lisäävän osatyökyvyttömyyseläkkeelle hakeutumista tai vähentävän sieltä poistumista. SOSTE huomauttaa, että työkyvyttömyyseläkkeille ei voi vain hakeutua. Osatyökyvyttömyyseläkkeen saadakseen tulee läpäistä varsin tiukka seula. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia niihin kriteereihin, joilla eläkettä on mahdollista saada. Jos joustomallin seurauksena osatyökyvyttömyyseläkkeiden määrä kasvaisi, tarkoittaisi se, että etuudessa on ollut alikäyttöä ja kaikki etuuteen oikeutetut henkilöt eivät ole sitä aiemmin hakeneet ja saaneet.

Joustomallin toimintaperiaatteista ja vaikutuksista tarvitaan erityisesti muutokset alkuvaiheessa kattavaa ja selkeää viestintää etuuden saajille. Osalle kohderyhmästä voi olla haastavaa seurata suojaosan, joustosumman ja mahdollisten ylitysten yhteisvaikutuksia. Heille tulee turvata riittävä neuvonta ja tuki.

Järvinen Anna
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry